

Duizenden kinderen met ouder in de gevangenis blijven grotendeels onzichtbaar

Het Kinderrechtencommissariaat, het Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, de Centra Algemeen Welzijnswerk en de Vrije Universiteit Brussel vragen meer aandacht voor kinderen met een ouder in de gevangenis. Ze pleiten voor een verder doorgedreven kindgerichte aanpak.

Pleidooi voor structureel proactief kindgericht beleid op Vlaams en federaal niveau

Naar schatting 17.000 kinderen groeien in België op met één of beide ouders in de gevangenis, zo'n 9.000 in Vlaanderen. Toch blijft die groep grotendeels onzichtbaar, omdat er geen systematische registratie is. Daardoor hebben beleid en hulpverlening te weinig zicht op hun aantal en op hun noden.

Internationaal Onderzoek en recent onderzoek van de VUB toont dat de opsluiting van een ouder veel impact kan hebben op het welzijn, de ontwikkeling en de rechten van kinderen. Maar ook dat tijdige ondersteuning en begeleiding die impact fors kan beperken en voor die kinderen een wezenlijk verschil kan maken. Daarvoor moeten we eerst en vooral die kinderen beter zichtbaar maken, hun noden ernstig nemen, en moeten beleid en praktijk daar gericht op inspelen.

Er zijn waardevolle initiatieven die kinderen ondersteunen, zoals begeleiding bij kinderbezoek of psychosociale ondersteuning. Maar die ondersteuning is beperkt, versnipperd en niet voor elk kind toegankelijk.

Grote impact op kinderen

Een ouder die naar de gevangenis moet, is voor kinderen een ingrijpende gebeurtenis. Vaak verdwijnt van de ene dag op de andere een belangrijke hechtingsfiguur uit hun dagelijks leven. Kinderen worstelen vaak met een mix van gevoelens: gemis, verdriet, schaamte, boosheid, angst en verwarring.

‘Ik wil iedereen vertellen hoe lastig het is dat ik je zoveel moet missen. Het is zo onzeker wanneer je terug naar huis mag komen. Ik moet ook vaak huilen op school, maar de juf en mijn vrienden en vriendinnen troosten me dan.’ (Meisje van 9 jaar met papa in de gevangenis)

‘Op papadag op school stond ik daar alleen. Ik was boos. Op de rechter, op het hele systeem, want iedereen was tegen mijn lieve papa.’ (Meisje van 17 jaar met vader al zes jaar in de gevangenis)

Kinderen kunnen moeilijkheden ervaren op school en in hun sociale relaties. Ze krijgen vaker te maken met stigma en uitsluiting. Soms verzwijgen ze hun situatie uit schaamte, verliezen ze vrienden of voelen ze zich geïsoleerd.

‘Toen mijn papa nog niet in de gevangenis zat, deden we veel samen. We gingen vaak zwemmen en tekenden. Hij bracht me ook naar school met de auto. Nu ga ik met de bus. En die komt wel heel laat, waardoor ik ook laat thuis ben.’

Ik was op school ook een beetje anders. Ik kon niet zo goed meer opletten in de lessen want ik dacht daar veel aan. Daardoor waren de toetsen heel moeilijk voor mij.’ (Meisje van 13 jaar met papa al vier jaar in de gevangenis)

‘Het begon allemaal toen ik met mijn papa naar de auto stapte. Mijn mama en mijn broer zaten in de auto en ik ging ook in de auto zitten en mijn papa ook. En op een gegeven moment staat er een agent aan mijn raam en die zegt ‘uw papa moet mee’. Dus ik was direct in paniek. Mijn gevoel daarbij was heel moeilijk en ook triestig.’ (Meisje van 9 jaar met papa in de gevangenis)

Ook de financiële situatie van het gezin kan verslechteren, onder andere door inkomensverlies, gerechts-, advocaten- of andere kosten. Dat heeft rechtstreeks gevolgen voor de leefomstandigheden van de kinderen.

‘Door advocatenkosten kwamen we heel erg in de schulden. Daar zijn we nu gelukkig uit. We hadden altijd wel te eten, alleen was het wel vaker net, net, net kantje boord om het eind van de maand te halen.’ (Meisje van 17 jaar met vader al 6 jaar in de gevangenis)

Sommige kinderen ontwikkelen psychologische of gedragsproblemen of presteren minder goed op school. Tegelijk gaat het met veel kinderen wél goed en tonen zij enorme veerkracht.

Meer veerkracht door tijdige ondersteuning op maat

Tijdige informatie en aangepaste ondersteuning helpen kinderen om de situatie beter te begrijpen, hun emoties te verwerken en hun veerkracht te versterken. Hun veerkracht wordt groter als ze kunnen rekenen op een stabiele omgeving, steun van zorgfiguren en positieve relaties, ook met de ouder in de gevangenis.

Duidelijke en eerlijke leeftijdsgerichte informatie is belangrijk

Kinderen willen weten wat er gebeurt en wat ze kunnen verwachten. In de praktijk krijgen ze die informatie soms te laat, onvolledig of helemaal niet. Soms wordt de situatie verborgen of fout voorgesteld. De nodige ondersteuning ontbreekt vaak, zeker op sleutelmomenten zoals bij een arrestatie. Als de politie een ouder plots arresteert, blijven kinderen geregeld achter zonder uitleg, begeleiding of opvang, terwijl dat net een ingrijpend moment is dat gepaard gaat met angst, verwarring en zelfs schuldgevoelens.

‘Ik wist eigenlijk niet wat er aan het gebeuren was. Ik dacht dat ze gewoon een controle gingen doen, bijvoorbeeld om naar het huis te kijken. Er was toen veel politie. Pas na een paar dagen wist ik echt wat er gebeurd was. Ik vroeg toen aan mijn mama waarom papa nog altijd niet teruggekomen was.’ (Meisje van 13 jaar met papa al vier jaar in de gevangenis)

Contact met opgesloten ouder en met steunfiguren

Kinderen hebben een vertrouwenspersoon nodig, in hun omgeving of professioneel, om de emoties en de situatie een plaats te geven.

‘Ik vind haar [de familiaal detentiebegeleidster van het CAW] een hele goede werknemer. Omdat ze mij ook vaak begrijpt en helpt. En ze snapt ook hoe dat voelt voor mij. En ze heeft speciale invulblaadjes waarop iedereen kan invullen hoe hij zich voelt.’ (Meisje van 9 jaar met papa in de gevangenis)

Kinderen hebben ook recht op regelmatig en persoonlijk contact met hun ouder als ze dat willen en als dat in hun belang is. Kindvriendelijke bezoekmogelijkheden, zoals aangepast kinderbezoek, zijn belangrijk. Ook telefonisch contact en videobellen kunnen ondersteunen.

Waren er dingen die je geholpen hebben om het een beetje beter te maken?

‘Ja. Eerst gingen we papa niet bezoeken, want we wisten niet dat dat kon. En het was ook in Antwerpen, dus dat was wel ver. Maar toen ik hem voor de eerste keer zag, was ik wel een beetje meer gerustgesteld. Ik voelde me ook beter. Daarna gingen we bijna elke zondag. Maar we konden niet altijd gaan, want mijn oom bracht ons naar daar.’ (Meisje van 13 jaar met papa al vier jaar in de gevangenis)

‘Op zaterdag gaat het puur over die individuele aandacht: knuffelen en samen spelen. Je merkt dat als papa’s of mama’s toekomen in de bezoekszaal, kinderen al staan te poppelen aan de deur. Ze kunnen soms niet wachten, lopen al naar de hal om als eerste hun ouder te kunnen knuffelen. Ze springen erop en er worden heel veel knuffels en kusjes gegeven.’ (Familiaal detentiebegeleidster bij CAW)

Het is belangrijk om naar kinderen te luisteren en ze te betrekken bij beslissingen die hen aangaan. Aan kinderen vragen wat zij verwachten en nodig hebben, is essentieel voor gepaste ondersteuning en om ze erkenning te geven. Willen ze contact met hun ouder? Hoe willen ze contact? Wat hebben ze zelf nodig?

Er zijn vandaag waardevolle initiatieven die kinderen en hun ouders ondersteunen, zoals kindvriendelijke bezoekmomenten, begeleiding en samenwerking met hulpverlening en vrijwilligers. Maar die ondersteuning en het contact met de ouder zijn ongelijk georganiseerd. Zo goed als elke gevangenis organiseert kinderbezoeken. Maar gevangenissen verschillen sterk in hun aanpak: van warme, begeleide kinderbezoeken tot formele ontmoetingen in weinig kindvriendelijke ruimtes. Ook frequentie en duur variëren: sommige gevangenissen hebben een wekelijks kinderbezoek, andere maandelijks. En telefoon of onlinecontacten zijn niet overal even toegankelijk of betaalbaar voor iedereen.

Daardoor hangt het recht op betekenisvol contact en ondersteuning van het kind vaak af van de gevangenis of regio waar de ouder verblijft, de beschikbare hulp- en dienstverlening, de inzet van volwassenen rond het kind en de financiële draagkracht van het gezin.

Ondersteuning op maat vraagt geïntegreerde en structureel ingebedde aanpak

Vandaag is er geen ondersteuning voor elk kind dat daar behoefte aan heeft. Of de ondersteuning komt te laat. Hulp wordt niet overal proactief aangeboden, terwijl net dat cruciaal is. Schaamte en stigma vormen bovendien een drempel om zelf hulp te zoeken, waardoor veel kinderen onder de radar blijven.

‘Er is daderhulp, er is slachtofferhulp, maar als kind van heb je niks: je hebt geen statuut.’ (Meisje, 17 jaar met al zes jaar een papa in de gevangenis)

Ondersteuning is verspreid over justitie en welzijn zonder duidelijke coördinatie. Er is geen systeem dat garandeert dat kinderen op tijd gezien en ondersteund worden, ook op cruciale momenten. Hulp blijft vaak afhankelijk van lokale initiatieven, terwijl er net toegankelijke informatie nodig is, psychosociale begeleiding en een vast aanspreekpunt. Zonder die ondersteuning blijven kinderen te vaak alleen met hun vragen en emoties.

Kinderen die niet op bezoek komen vaak volledig uit beeld

Kinderen die geen contact hebben met hun ouder verdwijnen vaak helemaal uit het zicht. Het systeem focust sterk op bezoekmomenten en houdt weinig rekening met kinderen voor wie contact niet mogelijk of wenselijk is of voor wie drempels te hoog zijn. Toch hebben ook zij duidelijke informatie

nodig, begeleiding en ondersteuning om de situatie te verwerken. Vandaag is er nauwelijks een aanbod dat afgestemd is op die grote groep, waardoor veel kinderen zonder hulp blijven.

Maak kinderen zichtbaar en versterk hun rechten

De noden van kinderen met een ouder in detentie hangen vaak samen met kinderrechten die ze moeilijk zelf kunnen uitoefenen, zoals hun recht op contact, hun recht om gehoord te worden of hun recht op privacy of non-discriminatie.

In die context zijn kinderrechten vaak niet rechtstreeks verankerd in beleid of regelgeving. Ze worden meestal afgeleid uit de rechten van de ouder, zoals het recht op gezinsleven. Daardoor blijven kinderen afhankelijk van de context en van de bereidheid van anderen om rekening met hen te houden.

Het is nodig die kinderen te erkennen als volwaardige betrokken partij en dat hun rechten mee centraal staan vanaf de arrestatie, tijdens de detentie en bij een eventuele terugkeer naar het gezin.

Belangrijke aanbevelingen zijn:

- Breng kinderen met een ouder in detentie systematisch in kaart.
- Zorg voor een toegankelijk en gelijkwaardig hulpaanbod in heel Vlaanderen.
- Ondersteun proactief en op maat van het kind.
- Investeer in begeleiding van gezinnen en steunfiguren rond het kind.
- Doorbreek stigma en maak het thema bespreekbaar.

Ook Europees zijn er duidelijke richtlijnen. De Europese aanbevelingen uit 2018 vertrekken uitdrukkelijk van kinderrechten en schetsen een heel relevant kader voor beleid en praktijk. Kinderen worden niet louter gezien als ‘bezoekers’, maar als volwaardige rechtenhouders, met eigen noden en rechten. Vandaag worden die richtlijnen maar gedeeltelijk toegepast in België en Vlaanderen.

Einde bericht

Interviews zijn mogelijk met alle partners van onze studiedag

- Caroline Vrijens, Vlaams kinderrechtencommissaris
- Joyce Albrecht, doctoraatsstudent aan de Vrije Universiteit Brussel, medeoprichter van vzw Buitenfamilies en ervaringsdeskundige. Ze onderzoekt in haar doctoraat de ervaringen van kinderen met een vader in detentie. Op de studiedag licht ze toe wat we weten over de impact van ouderlijke detentie en de noden van kinderen
- Tim Stroobants, Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling (VECK) dat initiatief nam voor een kindreflex in gevangenissen.
- Annik Verheyen, communicatieverantwoordelijke Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW)

Interview? Neem contact op met Hilde Cnudde

hilde.cnudde@vlaamsparlement.be

Mobiel: 0473 980 407

Op 28 april organiseren het Kinderrechtencommissariaat, het Vlaams Expertisecentrum Kindermishandeling, de Centra Algemeen Welzijnswerk en de Vrije Universiteit Brussel een studiedag ‘kinderen met een ouder in detentie’ in het Vlaams Parlement.

Extra informatie over kinderen met een ouder in detentie

Dit persbericht is voor een groot stuk gebaseerd op onderzoek van Joyce Albrecht, doctoraatsstudent aan de VUB.

Beeld- en geluidsmateriaal

Podcast 'Wat als je mama of papa in de gevangenis zit?' met Joyce Albrecht (VUB) van de universiteit van Vlaanderen, beschikbaar vanaf 28 april <https://www.universiteitvanvlaanderen.be/podcast>

Getuigenis meisje van 9 jaar met papa in gevangenis, opgenomen door het Kinderrechtencommissariaat beschikbaar op 28 april <https://www.kinderrechten.be/project/studiedag-kinderen-met-een-ouder-in-detentie-0>

'Ik zou je graag zien' Dokma Film in opdracht van het CAW en VECK, waarin kinderen met ouders in detentie aan het woord komen met hun verhalen, problemen en gevoelens over hun ouder in de gevangenis. www.caw.be/kennisbank/ik-zou-je-graag-zien/
<https://www.youtube.com/watch?v=LuhYoOeJte8>

'Papa = (g)een Boef', Dokma Film, Ket & Doc van het VAF. Het perspectief van één jongetje met een ouder in detentie. <https://www.vrt.be/vrtmax/a-z/ket---doc--papa---g-eeen-boef/>

Podcast Elke Vraag Telt CAW, aflevering 10: 'Wat vertel je kinderen als hun ouder in de gevangenis zit?' <https://www.caw.be/kennisbank/elke-vraag-telt/aflevering-10-wat-vertel-je-kinderen-als-hun-ouder-in-de-gevangenis-zit/>

Kindreflex

De Kindreflex gaat over een werkwijze waarbij je als professional gevoelig bent voor het welzijn en de veiligheid van de kinderen van de gedetineerde en voor diens ouderschap. <https://kindreflex.be/sectoren/voor-de-gevangenis/>

De voorbije jaren werden pilootprojecten uitgerold rond de kindreflex in de gevangenis van Hasselt en Brugge, ondersteund door het VECK met financiering door de Koning Boudewijnstichting. Beide gevangenisinstellingen pasten hun werking aan om van bij de start van een detentie de eventuele kinderen in beeld te brengen en gepaste opvolging na te streven. 125 medewerkers uit deze gevangenisinstellingen volgden een vorming Kindreflex.

Vandaag bestaat er ondersteuning binnen en buiten de gevangenis

In de gevangenis is er ondersteuning die gecoördineerd wordt door het Agentschap Justitie en Handhaving. De hulp- en dienstverlening wordt geboden door verschillende organisaties, zoals het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW), Centrum Geestelijke Gezondheidszorg, de VDAB, organisaties die werken rond onderwijs, etc. Daarnaast is er de psychosociale dienst (PSD) van de gevangenis zelf, die onder meer een reclasseringsplan opstelt voor een veilige terugkeer in de samenleving. Tegelijk is er **hulpverlening buiten de gevangenis**, zoals het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW), scholen en andere sociale diensten, die vertrekken van de leefwereld en noden van het kind en ondersteuning bieden rond verwerking, informatie en psychosociaal welzijn.

Rechtenkader in België en Vlaanderen

In België is er een juridische basis die het contact regelt tussen gedetineerde ouders en hun kinderen. De **federale Basiswet** over het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden (2005) voorziet in verschillende vormen van bezoek, waaronder regulier bezoek en ongestoord bezoek, om familiebanden te behouden. Die wet vertrekt wel vooral van de rechten van de gedetineerde ouder, en benoemt kinderen niet expliciet als afzonderlijke rechtenhouders.

Daarnaast verplicht het **Vlaams decreet** hulp- en dienstverlening aan gedetineerden (2013) de overheid

om de negatieve gevolgen van detentie te beperken, niet alleen voor de gedetineerde zelf, maar ook voor zijn of haar gezin.

In de praktijk vertaalt dat zich onder andere in de organisatie van kinderbezoeken en de ondersteuning van de ouder-kindrelatie. Vlaamse beleidskaders benadrukken bovendien het belang van kindvriendelijke bezoekmomenten en begeleiding.